

SERİ
SERIES **B**
SERIE
SÉRIE

ÇİLT
VOLUME **27**
BAND
TOME

SAYI
NUMBER **1**
HEFT
FASCICULE **1977**

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

**REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL**

**ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL**

**REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL**

ORMANCILIKTA İŞLENDİRME. TEKNOLOJİ SEÇİMİ VE SOSYAL GÜVENÇE

Dr. Uçkun GERAY 1)

SOSYAL GÜVENLİK ve TARIM - ORMAN İŞÇİLERİ

Anayasamız T.C. Devletini sosyal devlet olarak tanımlamakta ve 48. nci maddesinde bu ilkeye uygun şekilde, «Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindedir» demektedir. Bu haklardan yoksun olan bir kesimin bulunmaması, bu amaçla çalışmaların tamamlanması hem siyasal ve hem de sosyal anlamda büyük yararlar getireceği içindir ki Anayasamızda bir yandan bireyler için hak görünümü diğer yandan devlet için ödev görünümü hakim kılınmıştır.

Yaklaşık 1945 yıllarında başlayan sosyal güvenlik çalışmaları 1964 yılında, yukarıdaki ilkelerin ışığı altında, Sosyal Sigortalar Kurumu şeklinde dönüşmüş, bu kavramla ilgili bir çok husus kalkınma planlarımızda yer almıştır. Bütün ülkelerde olduğu gibi en çok risk taşıyan konu ve birimlerden başlayarak gelişen bir olgu yaşanmıştır. Ancak Sosyal Sigortalar Kanunu işçi oldukları halde bazı kesimde çalışanları kapsam dışında bırakmıştır. Konumuz olan tarım ve orman işçileri bunlar arasındadır. Bunların a) küçük aile işletmelerinden meydana gelmeleri b) bazı kez işveren bazı kez işçi durumunda olmaları, c) devamlı bir işe ve gelire sahip olmamaları, d) örgütlenme ve iletişim eksiklikleri sosyal güvenceye en son girebilmesini sonuçlandırmıştır.

Tarımsal işletmelerin cesametleri büyük olan ülkelerde bu zorluklar kendini göstermemiştir. Ülkemizdeki tarım sektörü için söz konusu olabilecek bu zorluklara karşı ormancılık sektöründeki işçilerin sosyal güvenceleri çok daha büyük başarı ile yürütülebilir. Nitekim bu sektör hemen tümüyle devlet elindedir. Tarım işletmelerine göre cesametleri büyüktür. Tek organizasyon altında çalışıyor olmalarının örgütlenme, ile-

1) İ.Ü. Orman Fakültesi Ormancılık Ekonomisi Kürsüsü Asistanı, İstanbul.

tişim, çabukluk gibi bir çok yararından söz edilebilir. Belli ilkelere dikkat edilmek koşuluyla işlendirme ve sosyal güvencenin yaygınlaştırılması konularında tarımsal işletmelere göre öncelikleri vardır.

1 nci 5 yıllık Kalkınma Plânında herkese ihtiyarlık ve sağlık sigortasının yayılması, bu çalışmaların bir elden yürütülmesi ve serbest meslek erbabı, esnaf ve sanatkârın da sosyal güvenlik içine alınması önerilmekte, tarım işçilerinin ve çiftçilerin sosyal güvenliğe kavuşturulması önerileri de getirilmekteydi.

2 nci 5 yıllık Kalkınma Plânında daha da geniş bir biçimde, tarım işçilerinin sosyal güvenliği konusu işlenmiş ve «Tarım İş Kanununun» çıkarılması önerilmiştir. Buna dayalı olarak da *daimi* ve *geçici* tarım işçileri için ihtiyarlık, analık, hastalık, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortaları sayılmıştır.

3 üncü 5 yıllık Kalkınma Plân döneminde tarım kesiminin ve bağımsız çalışanların sosyal güvenceye kavuşturulması benimsenmiştir. 1971 de bağımsız çalışanlar ayrı bir kurum olarak bir araya getirilmiş ve BAĞ - KUR kurulmuştur.

506 sayılı (1964) Sosyal Sigortalar Kanununa göre «bir hizmet aktine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar» sigortalı sayılmaktadır. Ancak tarım sektöründe çalışanlar bu kapsam dışındadır. Diğer yandan BAĞ - KUR rejimi içine ise «Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akti ile bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına çalışan esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanlar» girmektedir. Yalnız getirilen kısıtlamalar sonucunda ilgilendiğimiz tarım - orman işçileri BAĞ - KUR rejiminin de dışında kalmıştır. Buna göre «tarım işi yapanlara (tarım sanatlarına ait işleri yapanlar hariç)» bu kanun uygulanamaz denmiştir.

Dolayısıyla tarım ve orman işçileri kanunlardaki genel tanımlamalara hem SOSYAL SİGORTALAR rejimi hem de BAĞ - KUR rejimi açısından uygunluk gösterdiği halde kapsam dışı bırakılmıştır. Kırsal kesimde, bir işverene emek sunan işçiler ile zaman zaman işveren durumuna gelen çiftçiler böylece sosyal güvenceden yararlanamamaktadır. Buna, özel bir durum gösteren ve ormancılık işlerinde birim fiatla emek arzeden işçi kesimi de eklenmelidir. Bu kesim, ücret karşılığı emeklerini sunuyor ve iş aktine bağlı çalışıyor görünmemekte, ayrıca bağımsız çalışanlar içinde de kısıtlamalar karşısında yer alamamaktadırlar. Ormancılık işletmelerinin % 65 yoğunluktaki işleri bu tür bağlantılarla yapıldığı için Sosyal Sigortalar Kanunundaki genişletmeler ve tarım - or-

man işçilerinin SOSYAL SİGORTALAR kapsamı içine alınması çalışmaları ormancılık sektörü ve orman köylüleri bakımından yeterli bir değişiklik getirmemektedir.

Toprak kültürüne bağımlı çalışan işgücünün sosyal güvenceye kavuşturulmasında karşılaşılan, aynı bireyin bazen işsiz. bazen işveren. bazen de işçi statüsü kazanması gibi zorluklar dikkatleri çekmelidir. Sosyal güvenlik kurumlarının her üç Kalkınma Planında önerilmiş olmasına rağmen bir organizasyon altında birleştirilememiş olması bu noktada giderek kendini daha ağır bir biçimde hissettirecektir.

SOSYAL SİGORTALAR ve BAĞ - KUR kurumlarının kısaca durumunu açıkladıktan sonra tarım ve orman işçilerinin sosyal güvenceye kavuşturulması amacıyla yapılan son çalışmalara değinmekte yarar bulunmaktadır. Çünkü böylece özellikle orman işçilerinin ancak hangi şekilde olumlu bir sigortalılık statüsüne kavuşturulabileceği ortaya çıkacaktır.

Orman işçilerine ilişkin son çalışma 1977 yılındaki, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3. maddesinin değiştirilmesi çalışmasıdır. Amaç ise tarım ve orman işçilerini sigorta kapsamına almaktır. Maddede yapılan değişiklikle tarım ve orman işlerinde ücretle, kamusal veya özel kesimde çalışanlar sigortalılık tanımına sokulmuş olmaktadır. Değindiği gibi ancak başlıca AGM ve OGM nin ücret karşılığı, bir hizmet akti ile belirli süre emeğinden faydalandığı işçiler kapsam içine sokulmakta olup bunların dışındakiler, ki büyük ağırlık bunlardadır, kapsam dışı kalmaya devam ediyor görünmektedir. Yani ormancılık işleri ile ilişkili olan işgücünün yapacağı işlerin ücrete dayalı ve hizmet akti ile doğmuş bulunması esas alındığı için böylesine durumlarda uygulama alanı bulunmamakta dolayısıyla birim fiat yöntemi konunun tümü ile çözümlenmesine bir noktada engel olmaktadır. Şüphesiz bu, birim fiat uygulamasının direkt etkisi değildir. Yalnız ya yasa değişikliğinin uygulamaya çare olabilecek biçimde veya birim fiat uygulamasının kapsam dışı kalmayacak biçimde yeniden oluşturulması şarttır.

PAZARLIK GÜCÜ VE ORMAN KÖYLÜSÜ

En az geçim için ücret, marjinal verimliliğe göre ücret ve pazarlık gücüne göre ücret günümüz koşullarında ücret düzeyinin oluşmasında etkin olan noktaları ortaya koyan çeşitli yaklaşımlardır. Şüphesiz bu yaklaşımlar ücretin oluşmasını tek başlarına açıklayacak yeterlilikte olmazlar. Ne varki hemen hepsinin ücretlerin saptanmasında geçerlilikleri vardır.

Bunlardan pazarlık gücü yaklaşımı sosyal güvence, grev ve lokavt, toplu sözleşme terimleri ile en iyi uyuşabilen ve üzerinde en çok durulan bir yaklaşımdır. Gerçekten günümüz koşullarında pazarlık gücü ücret düzeylerine etkin olan çok önemli bir etkidir. Tek tek işçi - işveren ilişkisinden başlayarak örgütlenmiş işçi kesimlerinin işverenle yaptıkları toplu sözleşmelere kadar Avrupa'daki endüstri devriminden günümüze şu ya da bu şekilde her zaman varolmuştur. İşgücünün örgütlenmesi, bir araya gelmesi aralarındaki rekabeti azaltarak pazarlık güçlerini arttırmaktadır. Toplu sözleşme teriminin nedeni bu kavramdır. Toplu sözleşme sırasında işgücünün pazarlık gücü ücretlerin en az ve en yüksek düzeyler arasındaki yerini saptamaktadır. Pazarlık gücünü grev hakkı belli ölçüler içinde desteklemektedir. Bu yönlerden ülkemizdeki çalışan kesimlere bakmanın yararları vardır. İlk göze çarpan nokta iş kanunlarımız çerçevesinde pazarlık gücünün işlevlerine başvurulmaksızın ücretleri saptanan kesim ile pazarlık ve müzakere güçlerine başvurularak ücretleri oluşan kesim olmak üzere iki ayrı kesimin bulunduğudur. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunları ufak farklarla birbirlerine uymaktadır. Bu demektir ki genellikle Sosyal Sigorta kapsamı içine girenler, sendikal haklara ve dolayısıyla de grev ve toplu sözleşme olanaklarına kavuşmuş görünmektedirler. Toplu iş sözleşmesi yapmak için sendikalaşmanın gerekliliği açıktır. Bu örgütler ana konuları olan ücret üzerinde dururlarken aynı zamanda işgücünün karşı karşıya kaldığı risk konularını da uğraşı edinirler. Bir başka alanları ise reel işçi gelirlerini arttırmaktır.

2. kesim olarak göze çarptığını ifade ettiğimiz tarım ve orman işçilerinin büyük çoğunluğu gerek 274 sayılı Sendikalar Kanununun gerekse 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun kapsamı dışındadır. Zira 274 sayılı Kanunun 2. maddesi ancak gündelik çalışan orman işçilerine sendikal haklar getirmiştir. Öyle olunca gündelikli iş aktine bağlanmamış olan orman işçileri sendikal haklardan yoksun kalmaktadırlar. Nitekim % 65 yoğunluğa sahip kesim, sürütme, motorlu nakil ve istif işleri birim fiatlarla yaptırıldığından bu işleri yapan işgücü pazarlık gücüne sahip bulunmamaktadır. Ancak geriye kalan ve yaklaşık % 35 yoğunluktaki ormancılık çalışmalarını kapsayan işlerde çalışanlar gündelikli olarak ve iş akti ile çalışmakta olduklarından sendikal haklara ve pazarlık gücüne sahiptirler.

Bütün bunlara dayanarak orman köylerindeki geçimlik kesiminin üretim çalışmaları da ele alınırsa dört farklı statü ortaya çıkmaktadır. **Bunlar;**

- a) Pazar için üretim yapan çiftçiler,
- b) Gündelikle ormancılık işlerinde çalışanlar,
- c) Birim fiatla ormancılık işlerinde çalışanlar,
- d) Geçimlik kesimlerinde çalışanlar

şeklindedir. Her dört farklı statünün yalnız ekonomik değil hukuki açıdan da farklı olduğu ortadadır. Çünkü 1475 sayılı İş Kanunu, 274 sayılı Sendikalar ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Kanunları karşısındaki durumları farklıdır. Üstelik bu statüleri yıl içinde aynı birey farklı süreler için kazanmakta bazen birim fiyatla belli işin yapılmasını üstlenmiş kişi, bazen gündelikli iş aktine bağlı işçi bazen de kendi toprağında üretim yapan çiftçi olarak ortaya çıkmaktadır.

ORMAN KÖYLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Orman köylüleri ve orman işçileri tarım sektöründe işçilik yaparak gelir sağlayan tarım işçileriyle önemli benzerlikler gösterirler. O nedenle de ekonomik ve sosyal analizlerde ve bu meyanda da sosyal güvence ve işlendirme konularında birlikte düşünülmektedirler. Gerçekten de gizli ve mevsimlik işsizlik, dağınık ve çok sayıda yerleşme yerleri, örgütlenme ve iletişim eksiklikleri, yaşama modelleri ve değer yargıları kurumsal ve ekonomik anlamda ortak özellikleri olarak dikkatleri çekmektedir.

Ancak ne varki gine de orman köylüsünün durumu diğer kırsal kesimden ayrılmaktadır. Fiziksel, sosyal ve ekonomik göstergeleri bu farklılıkları ortaya koymaktadır. Her şeyden evvel orman köylerinin özelliklerini tanımak ve ondan sonra çareler getirmek yolu seçilmelidir. Bütün zihinlerde az çok belirgin bir tablo çizerek yapılacak önerileri yerli yerine oturtmak için bu gereklidir. Bu cümleden olarak şu göstergeler ortaya konabilir:

- Orman içi ve bitişiği nüfus 8.000.000 'dur.
- Orman içi ve bitişiği nüfusun kırsal nüfusa oranı % 37 'dir.
- Orman içi ve bitişiği köy sayısı 15.056 düzeyindedir.
- Söz konusu köylerin nüfus artış oranı % 2 - 3 'dir.
- Orman içi ve bitişiği köylerimizin 15 - 64 yaşındaki bireylerinin oranı % 50 'dir.
- Bu köylerdeki işsizlik oranı % 60 'dır ve Türkiye ortalamasından çok fazladır.

- Türkiye'de şehirleşme oranı % 5-6 iken orman köyleri mutlak nüfus artışı % 1 dolayındadır. Ve orman köylerinin % 65'inden dışarıya göç mevcuttur.
- Ulaşım güçlükleri ve mevsimlik kapanmalar ileri ölçülerdedir.
- Sulama suyu açığı bulunmaktadır.
- Bu köylerde tarımda az çeşitlenme ve tarla zıraatı baskınlığı mevcuttur.
- Hayvancılıkta küçük baş hayvancılık baskınlığı vardır.
- Traktör yoğunluğunda azlık görülmektedir.
- Ova köylerinden daha az kredi kullanmaktadırlar.
- Kooperatif sayısı fazlalığı ve fakat başarılı ve çalışan kooperatif azlığı dikkati çekmektedir *).
- Toprak kıtlığı ve geçimlik kesimin baskınlığı söz konusudur.
- Dağlık ve sarp yerleşme yeri koşulları bulunmaktadır.
- Yerleşme yerleri ileri ölçüde dağınık ve küçüktür.
- Kiracı ve ortakçıların sayısı ova köylerine göre az olup köylüler kendi topraklarında çalışmaktadır.
- Okur yazar oranı daha düşüktür.

İşte bu fiziksel, sosyal ve ekonomik ortam içerisinde yapılan tüm ormancılık çalışmalarını ve dolayısıyla orman toprakları sosyo-ekonomik bir baskı altındadır. Ormanların tahribinin ana nedenleri bu sayılan özellikler kümesidir.

ORMAN KÖYLÜSÜNÜN İŞLENDİRİLMESİ

Orman köylüsünün işlendirilmesi kuşkusuz sadece ormancılık sektörünün başarabileceği bir problem değildir. Bu amaç ülkenin ormancılık dışında kalan kesimleri ile yakından ilişkilidir.

*) Kooperatifleşme isteklerini ortaya çıkaran koşullardan bir bölümü orman köylerinde fazlasıyla bulunmaktadır. Örneğin gelir eksikliği ve bu eksikliği kooperatifleşme yoluyla azaltma eğilimi gözlemlenmektedir. Buna karşılık bilgi, pazar ve finans olanakları bu kooperatiflerin başarılı olanlarını önemli ölçüde sınırlamaktadır. Ova köylerinde durum tamamen tersinedir. Yani pazar, bilgi düzeyi ve finans olanakları daha ilerli olduğu halde, kooperatifleşmenin sağlayacağı gelir artışı özendirici olmamaktadır.

Orman bölgelerimizin çeşitli farklılıklar göstermesine rağmen genel olarak Türkiye düzeyinde orman işletmelerinin, etalarının ve diğer ormancılık iş plânlarının aksamadan gerçekleşmesi halinde bile iş verme olanakları kısıtlıdır. Örneğin, kısa süreli (70 gün/yıl) bir çalışma kabul edilse dahi orman içi ve kenarı faal nüfusun % 5 ine Orman Bakanlığı iş verebilecektir (Mevcut teknoloji veri kabul edildiğinde). Aile sayıları olarak da % 20 yoğunlukta aile ormancılıktan geçenebilir. Gözlemlerimize göre, yol yapım - onarım, inşaat, kesim, ulaştırma ve ağaçlandırma gibi yıllık programların tümünün gerçekleşmesi beklenmemelidir. Bir bakıma bu kısa süreli işlendirme de anlamını yitirmektedir. Çünkü aile başına yahut birey başına düşecek gelilerin yeterli olması gereklidir. O kadar ki sosyal güvence ve hakların oluşması için iş gücüne düşen finans yükümlüğünün yaratılmasına engel olmasın.

Gine de orman köylüsünün en önemli geliri ormancılık çalışmalarından dolaydır. Bu yargılarımızı kanıtlar ümidiyle Demirköy Orman İşletmesi sınırları içerisinde kalan orman köylerindeki araştırmaya dayanarak *) durumu kısaca ortaya koymakta yarar vardır. Söz konusu işletmenin 16 orman köyünde yapılan saptamalar göstermektedir ki

Tarım sektöründe gerekli iş saati toplamı /yıl	1 290 633 (% 41)
Hayvancılıkta » » » » »	630 868 (% 21)
Ormancılıkta » » » » »	1 202 719 (% 38)

iken işgücü arzı yılda saat olarak 7 973 577 saattir. Yani % 68 oranında işsizlik var demektir. Bu dengesizliğin sonuçları gizli işsizlik şeklinde yahut mevsimlik işsizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık

Tarımsal yıllık gelir toplamı (Net TL)	7 904 353 (% 36)
Hayvancılıkta » » » » »	1 240 579 (% 6)
Ormancılıkta » » » » »	12 000 000 (% 58)

dolayındadır. Topraksız aileden çok topraklı ailelere geçerken ormancılık gelirlerinin aile gelirleri içindeki payı azalmakta; topraksız ailelere sadece geçimlik üretim yapan ailelerin gelirleri içindeki payı yüksek bulunmaktadır. Bunlara dayanılarak denilebilir ki:

*) DURUÖZ, Erol : 1975, Demirköy Orman İşletmesinin Orman Köylerinin Ekonomik yapılarına olan katkısı üzerine araştırmalar, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Tek. Bül. Serisi No. 61.

- Her üç kesim de bir arada tam işlendirme sağlayamamakta,
- En büyük gelir ormancılık kesiminden elde edilmekte,
- Ormancılık çalışmalarında orman köylüsüne gerçekten gereksinime bulunmakta,
- Orman köylerinin işlendirilmesinde tek başına ormancılık kesimi yeterlilik gösterememektedir.

Hemen hemen aynı sonuçlara, Orköy Genel Müdürlüğü 1 No.lu Etüt Plân ve Proje Heyeti'nin Antalya Orman Bölge Başmüdürlüğü Bucak Orman İşletmesindeki araştırmadan ulaşmak da mümkündür.

Bütün bu olgu toprak kültürlerinde geçerli olan genel kanuniyetlerin dışında değildir. Azalan verimlerin yeni yatırımlar ve yeni üretim teknikleri ile daha yüksek öğretim düzeylerine ertelenmesi olanak içindeyken bu olanaklardan yoksunluk birey başına marjinal verimi çok küçük, hatta sıfır düzeyinde tutmaktadır. Yalnız üzerinde önemle durulması gereken konu işgücünün marjinal verimindeki bir artışın mutlaka maddesel girdilerin yoğunluğunun artması şeklinde ortaya çıkmadığıdır. Bundan daha ileri ölçülerde işgücü başına verimin artması, eğitim, araştırma, rasyonalizasyon, reorganizasyon... gibi işgücü başına düşen yatırım düzeyinin fazla miktarda artmasını zorunlu kılmayan önlemlerle de (yeni faktörler) sağlanabilir. İleride bunu kanıtlayan araştırmalara yer verilecektir.

Sermayenin kıt ve işgücü ile yöneticinin yeni organizasyonlara geçme yeteneklerinin bulunmadığı durumlarda toprak kültüründeki, söz konusu edilen işsizlerin tümü ile gine toprak kültürlerinde (ekilen alan aynı kalıyor varsayımı altında) işlendirilmesi olanağı yoktur. Bu noktada ormancılık ve tarım dışı büyüme ve kalkınma süreci önem kazanmaktadır. Şunu da belirtmelidir ki 2. 5 yıllık Plân dknemi sonu için ülke çapında 1 600 000 işgücü fazlası belirtilmiştir. Çeşitli işsizlik tahminleri birbirlerinden ayrılmakta ise de bunların ortak özelliği endüstri ve hizmetler kesiminin toprak kültürlerindeki işgücü fazlasını sindiremeyeceği şeklindedir. Nitekim 3. 5 yıllık plân dönemi sonu için 1 800 000 işgücü fazlası hesaplanmıştır. Bugünlerde bu rakamın da üzerine çıkıldığı görülmektedir. Yani ülkemiz yüksek bir işlendirme düzeyine muhtaçtır. Bunun en önemli kaynağı endüstri kesimi olmaktadır.

Türkiyedeki hali hazır gelişme hızının işlendirmeye olumlu bir şekilde katkıda bulunabilmesi için bir yandan emek piyasasına ilk açılan

İşgücünün öte yandan tarımsal kesimdeki işgücü fazlasının endüstride veya diğer kesimlerde, verimli olarak işlendirilmesi gerekir. Gayrisafi milli hasıla G.S.M.H./Yatırım oranının dikkatle incelenmesi sonucunda (sabit rakamlarla) yatırımların gerçekleşme oranının emek piyasasına yeni girenlere dahi iş vermeğe yetmeyeceği ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz bu kısıtlayıcı durumun kendisini hissettirmesinde endüstride başvurulan faktör kombinasyonlarının yani teknoloji seçimlerinin etkisi çoktur. Bu faktör kombinasyonlarına arka çıkmanın da karşı olmanın da bazı kesimler için eleştirisini yapmadan geçiyoruz.

Yerel bazı ayrıcalıklar saklı kalmak koşuluyla ülke çapında bir işgücü eksikliğinin bulunduğu söylenemez. Gine aynı şekilde orman köylerindeki işgücü arzının yetersiz olduğunu iddia etmek olanağı yoktur. Bu ikinci yargı orman köyleri göstergelerine bakıldığında birinciden de doğrudur. Ancak özellikle OGM ve AGM 'nin çalışmaları sırasında işgücü sıkıntısı çektiklerini vurgulamaları aynı zamanlara düşen tarımsal çalışmaların sonucudur. Marjinal verimi çok düşük veya sıfır olan, artık işgücünün bulunduğu, geçimlik kesimin hakim olduğu orman köylerinde özendirici tedbirlerle toplam tarımsal üretimi kısımadan diğer kesimlere işgücü aktarmak olanağı vardır. Nitekim, ormancılık işlerinin, tarımsal üretimin yoğun olduğu zamanlarda bile yürütülebilmesi bu olguya dayanır. Ancak bu sıradaki ormancılık dışından gelecek iş teklifleri daha özendirici olmaktadır. Bu durum ormancılık sektörünün yaptığı önemli bir yanlışlıktır. Eğer genel ülke refahına dönük politika içinde çalışma ve diğer kesimlerle bu amaçlara uygun biçimde birleşme ilkesi kabul edilirse işgücü bulma sıkıntısını ortadan kaldıracak en önemli tedbir ormancılık işlerini yıl içine yaymak üzere çalışmak olmalıdır. Bununla birlikte başvurulacak özendirme önlemleri işgücündeki sıkıntıyı hızla kaldırır inancındayız.

TOPRAK KÜLTÜRLERİNDE TEKNİK SEÇİMİ

Toprak kültürlerinde aynı üretim düzeyine ulaşmak için çok çeşitli teknikler kullanılabilir. Yalnız bazı değişkenler hesaba katılmaksızın üretim tekniği seçilmesi ekonomi dışıdır. Ayrıca şu da söylenebilir ki firmalar yönünden ekonomi içi görünen ve ulaşılabilen teknikler makro düzeyde ülke refahı için hiç de aynı derecede olumlu sonuçlar vermeyebilirler. Özel kesimlerin yahut başka deyişle ticari (kapitalist) kesimin tercihleri ile kamu kesiminin tercihleri belli plân amaçları ve stratejisine uydurulma bakımından farklı yetenekler gösterirler. Yoğunlukla kamu-

nun elinde bulunan kesim veya alt kesimlerin güdümü ile refah ekonomisine ve makro düzeydeki amaçlara daha çok yardımcı olunabilir.

Şu halde her şeyden önce ortada kalkınma amaç ve stratejisinin en az hata ile saptanması, bu amaç ve stratejiye kesimlerin uydurulması şeklinde özetlenebilecek iki görünüş bulunmaktadır. Bu görünüşlerden ilki makro ekonomi, ikincisi mikro ekonomiler açısından görünüşdür.

Toprak kültürlerinde söz konusu olabilecek pek çok teknikten firmaların seçim yapması toplumda ekonominin ve seçeneklerin tanınıyor olması varsayımı altında hiçbir zaman bir heves ürünü olmamalıdır. Etkenleri dikkate almadan belirli teknolojileri uygulamak istemek olanak dışıdır. Teknoloji seçerken dikkate alınacak bu etkenler kısaca a) nisbi faktör fiyatları, b) finanslama olanakları, c) firmaların ölçekleri, d) organizasyon ve bilgi düzeyi şeklinde sıralanabilir. Ayrıca toprak kültürleri için geçerli olan ve bu konunun en önemli ayırımı diyebileceğimiz toprak tasarruf edici teknikler (TTET) ve işgücü tasarruf edici teknikler (İTET) ayırımı mutlaka dikkate alınmalıdır. İTET'in ve kabaca mekanizasyonun seçiminde de yukarıdaki etkenler rol oynayacaktır.

Ülkemizde henüz sermayenin fiyatı işgücünün fiyatından (ücret) daha yüksektir. Hele toprak kültürlerinde yıl içine işlerin yayılması halinde bu farklılık daha çarpıcı olarak ortaya çıkar.

Tarım ve ormancılık işletmelerinin üretimleri (cesametleri) yüksek düzeylerde değildir. O nedenle tüm yıl boyunca mevcut tekniklerle bile sürdürülemeyen bir ormancılık çalışması mekanizasyon sonucunda atıl kapasite yaratabilir. Ancak kitle üretimi tam kapasiteye olanak sağlar, bu ise gine işlerin yıl içine yayılmasıyla eş anlamlıdır.

Diğer taraftan ileri teknolojileri uygulayabilmek üzere araştırmalarımızın ve organizasyonumuzun bulunduğunu iddia etmek mümkün değildir. Mekanizasyonda kapasite, onarım, yakıt, yedek parça. v.s. gibi etkiler makinanın nisbi fiyatını işgücü lehine arttırıcı etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Verimleri düşük topraklar bile üretime açılmakta, mer'a ve ormanlar gibi doğal sermaye olumsuz etki altında bulunmaktadır. Bu olay ve teknoloji seçiminde etken olan faktörler yeniden gözden geçirildiğinde TTET 'ye geçişin daha kolay olduğu aynı finans imkânları ile daha çok işgücünün verimli alanlara kaydırılabileceği ortaya çıkmaktadır. Bunlara eklenecek çok önemli bir husus da ülkemizde sadece ormancılık kesiminin elinde atıl kapasite arzeden yani üretim fırsatı olduğu halde çok

düşük düzeyde üretimin sözkonusu olduğu alanlar vardır. Bu demektir ki ormancılık sektörü içinde, tarım sektöründen daha çok toprak arzi olanakları (gine orman ürünleri üretimi için) bulunmaktadır ve toprak faktörünün nisbi fiyatı düşüktür.

Kuşkusuz ormancılık için TTET de teknik gelişmedir ve kapital entansitesinin artışıdır. Kapital, işgücünü ikame ettiği gibi toprağı da ikame edebilir. Bu tür tekniklere örnek olarak gübreleme, tür değişimi, genetik önlemler, koruma - mücadele, kesim ve taşıma kayıplarını azaltıcı yöntemler, gençleştirme - ağaçlandırma, bakım - aralama (hızlandırma), toprak koruma, yoğun hizmet üretimine dönük yöntemler, artıkların değerlendirilmesi... gösterilebilir.

Gelişme süreci içinde toprağı ikame eden kapital türlerinin fiyatlarının düşmesi, kapitali sınırlayan faktörlerin ortadan kalkışı ve bilgi düzeyinin yükselmesi gibi hususlar genişlemenin toprak tasarruf edici yönde olmasını belirler. Diğer taraftan işgücünün kıt olması ile de, aynı varsayımlarla, işgücünü gine kapitalin ikame etmesi beklenir. Kısacası ister gelişmemiş ister gelişmiş ülke olsun tarımda söz konusu olabilecek üretim teknikleri daha çok tarım dışı etkenlerle belirlenir. Yani kapital/üretim oranı tüm toprak kültürlerinden zorunlu olarak çok hesap edilen endüstriden arta kalan kapital olanakları ile tarımdaki teknoloji geliştirilir.

1 traktörün üretime girişi 5 - 6 kişiyi işsiz bırakırken, Hindistan'da sulanan arazide, sulanmayan araziye göre 3,6 kat daha çok işgücüne iş verilebilmiştir. Bunlardan ilki sadece ITET 'yi; ikincisi TTET 'yi örneklemektedir. İşgücünü ikame eden tekniklerde, çalışan işgücü başına verim daha yüksek olsa bile toprak tasarruf edici tekniklerde çalışan işgücünün toplam üretimi yükselmektedir. Çünkü daha çok işgücü eskisinden daha yüksek verimlilikle üretime katılmaktadır. Bir yandan toplam üretim düzeyi artmakta öte yandan işsizliği azaltma yönünde etki etmektedir.

Birçokları emek - yoğun teknikler yerine kapital - yoğun tekniklerin yahut TTET yerine ITET tekniklerin tercih edilme nedenleri üzerine de durmuştur. Özellikle izleyici durumdaki az gelişmiş ülkelerdeki bu olay dikkat çekicidir. Olayın nedenlerini şöylece sıralamak mümkündür:

a) Sermaye - yoğun üretim teknikleri prestij bakımından tercih edilebilir.

b) Karar vericiler etkin üretimi insan gücünden tasarruf etmekle eş anlamda anlayabilirler.

c) Geniş bir işçi kadrosunun doğuracağı problemlerden uzak kalmak istenebilir.

d) Teknik ilerlemelerin batı dünyasından çıkması ve bunların da işgücünden tasarrufa yönelmiş olmaları ancak belirli tekniklerin transferini zorunlu kılabilir.

e) Kalifiye işgücü bulmakta güçlüklerle karşılaşılabilir *).

f) Özellikle endüstrinin belli bölümleri kolaylık ve teşviklerden yararlanabilmek amacıyla bu teknikleri tercih etmek durumunda kalabilirler. Bu nedenlerle teknik seçimleri, nisbi faktör fiyatları, cesamet, işlendirme ve sosyal güvenceyi yaygınlaştırma gibi nedenlere dayandırılmama tehlikesi ile karşılaşabilirler. Nitekim Devlet Plânlama Teşkilâtının bazı araştırmalarında da endüstrinin yeteri kadar işlendirme olanağı yaratmayacak teknolojileri yeğlediği açıkça ifadesini bulmuştur. Burada en görünür özellik devletin kalkınma stratejisi ile firma politikalarının uyumunun sağlanmamış olmasıdır. O nedenledir ki kamu sektörü ve onun bir parçası olan ormancılık sektörü bu uyum için verimli şekilde kullanılabilir.

İŞLENDİRME SAĞLAYAN POLİTİKALAR

Artacağı saptanan yahut en azından azalmayacağı belli olan gizli ve açık işsizlik karşısında, işlendirmenin ülkemizin sosyal ve ekonomik politikası içerisinde önemli bir yeri olduğu açıktır. Onun için özellikle kamu kesimine büyük görevler düşmektedir. Bizce bu sosyal ve ekonomik politikanın temel amaçları *işlendirme* ve aynı zamanda *ülkenin toplam gelirini azami kılma* (gayri safi milli hasılayı azamileştirme) olmasıdır. Buna karşılık, *işgücü tasarruf etme* ile beraberinde o kesimde *çalışan işgücünün ortalama verimliliklerini çoğaltma* temel ilke olmasıdır. Özellikle toprak kültürlerinde tarımsal ürün toplamını arttırma ve bu ürünlere bağlı endüstrinin entegrasyonu da önem kazanmaktadır. Bu ise TTET lerin seçimi ile olur. TTET'lere ilişkin girdilerin üretimine yönelmek de bu politikanın bir bütünleri olmalıdır.

Eğer elde sermaye birikimi bulunuyorsa bu sermaye ülkedeki toplam verimi arttırma yolunda kullanılmalıdır. Bu amaçlara uygun olarak yapılması gereken diğer işler şöylece özetlenebilir:

*) İlk aşamada kalifiye işgücü eksikliği kapital - yoğun tekniklere neden olmaktadır. Fakat ileriki aşamada kalifiye işçi eksikliği aynı eğilimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

- 1) Eğitim ve özellikle meslek eğitimine önem verilmelidir.
- 2) Araştırma ve yeterli bilgi transferleri yapılmadan karar alınmamalıdır.
- 3) Karar vericilere yeni bilgiler, araştırma sonuçları, teknik yenilikler, pazarlama olanakları v.s. nin hızla ulaşabileceği iletişim ortamı kurulmalıdır.
- 4) Kurumsal alt yapı bilimsel ve hızlı çalışma olanaklarına kavuşturulmalıdır.
- 5) Firma büyüklükleri ileri teknolojileri verimli kılacak düzeylerde tutulmalıdır.

Genel çizgileriyle sunduğumuz bu işlendirme arttırıcı politikanın dikkate değer ve birbirine karşıt iki örneği ABD ve Japonya'dır. Bilindiği gibi ABD doğal kaynakları bol ve toprak faktörünün kıt olmadığı bir ülkeyi simgelemekte, buna karşılık Japonya işgücü yönünden zengin, toprakça fakir, üstelik sermaye olanakları bakımından ABD'den geridir. Bu iki ülke için 1880-1960 yılları arasındaki 80 yıllık gelişme sürecini kapsayan bir araştırmaya göre tarımla ilgili teknolojik gelişme ayrı özellikler çerçevesinde oluşmuştur. Japon ekonomisindeki tarımsal gelişme «uyarılmış teknolojik gelişme» biçiminde ve daha çok TTETlerle olmuştur. ABD de ise daha ziyade mekanizasyonun hızla yayılması gerekmiş, emek arzının kısıtlayıcı etkileri ancak böylece uzaklaştırılmıştır.

Ama öte yandan dış pazarlar ve rekabet yine Japonya'nın dışa dönük endüstrisi ve bunlara ara mal veren endüstrileri için geçerli olmuştur. Ülkemizde de işte bu düşüncelerle İTET ileri teknikler bir çok kesim için eleştirilemez.

ORMAN İŞÇİLİĞİ VE DEVAMLILIK

Orman işçiliği tarım işçiliği ile birlikte kabul edilmesine ve incelenmesine karşılık tarım işçiliğinden ayrıcalık gösteren yanlara sahiptir. Bu ayrıcalıkların en önemlileri:

- a — Açık havada ve geniş alanlarda, elverişsiz topografik koşullarda yapılması,
- b — Oldukça ileri orantıda iş tehlikelerinin bulunması,
- c — Ağır ve çok enerji gerektiren bir çalışma olmasıdır.

Orman işçilerini evvelce de değinildiği gibi birim fiat yöntemi ile belirli işin yapılmasını üstlenen orman işçileri, ki adeta bir müteahhit ve işletme sahibi gibi kabul edilmektedir; gündelik iş aktine belirli süreler için bağlı olarak çalışan orman işçileri şeklinde iki ana grupta toplamak mümkündür. Bunlardan 1. grupta yer alanlar hemen tümü ile geçici süre çalışmaktadırlar. 2. nci grupta yer alanlar ise devamlı ve geçici orman işçisi şeklinde kendi içinde bölünebilir. Devamlı işçiler çoğunlukla, fidanlık, imalâthane, tamirhane işlerinde işlendirilmekte; geçici ve gündelikli orman işçileri ise daha çok yol ve inşaat, ağaçlandırma, onarım ve imar işlerinde işlendirilmektedir. Eğer birim fiat yöntemi ile işlendirilen bölümü de katarsak devamlı şekilde işlendirilen orman işçilerinin ormancılık çalışmalarımızın çok kısıtlı bir bölümünde söz konusu olduğu görülür. Nitekim yurdumuzda tüm işçilerin % 4 'ü devamlı orman işçisidir.

Ayrıca tablo - 1 de görüldüğü gibi çeşitli ormancılık iş kollarında yıl içerisinde çok farklı düzeylerde işgücü işlendirilmektedir. Belirli aylara yığılan çalışmalar en az iki kat oranında farklılık göstermekte, bu özellik ormancılığımızın ana niteliklerinden birini teşkil etmektedir.

İş kolları	Ocak-Mart	Nisan-Haziran	Temmuz-Eylül	Ekim-Aralık
Koruma	3	13	64	20
Kesim, taşıma	9	21	39	31
İnşaat, onarım	6	36	37	21
Ağaçlandırma	32	33	13	22
Fidanlıklar	21	42	18	19
Fabrikalar	8	16	36	40
Toprak muhafa.	26	35	16	23

Tablo - 1. Türkiye'de çeşitli ormancılık işlerinde çalışan mevsimlik ve geçici işçilerin yıl içinde dağılışı yüzdeleri (1970 - 71).

Ormancılık çalışmalarında devamlı işçi kullanmanın ilk nedeni yaptırılan işin yıl boyu dengeli bir biçimde yaygın oluşudur. Ormancılığımız için bu tür çalışmaların yoğunluğu görüldüğü gibi çok azdır.

Devamlı işçi edinmede diğer faktörler ise uzmanlaşma gereği ile ileri üretim teknikleridir. Ashında konunun işletme açısından görünümü ekonomiktir yahut öyle olmalıdır ve kısaca üretim giderlerini (veya verimi arttırma) azaltma eğilimidir. Bu eğilim, «Yıl içinde devamlı olan işlere devamlı işçi» den «ileri üretim teknikleri» ne kadar hep aynı ekonomik

nedenlere dayanmaktadır. Giderek kırsal alanların tenhalaşması, ücretlerin artması, atıl kapasite sakıncasının ortadan kaldırılması aynı sonucu doğurmuştur: *Devamlı işçilik ve uzmanlaşma*.

İşçi ücretlerinin sermayenin fiyatından az olduğu, ormancılık çalışmalarının belirli aylara yığıldığı, kırsal alanlarda gizli işsizliğin bulunduğu yörelerde devamlı işçilik statüsünün anlamı olmamak gerekir.

Nitekim gelişmiş ülkelerde yukarıki olgular aynen yaşanmış olduğu için 1973 de devamlı işçilerin oranıtısı şöyledi:

Ülke	Devamlı işçi % si
Almanya	83
Fransa	70
İsveç	51
Madagaskar	30
Filipinler	10

Tablo - 2. Çeşitli ülkelerde devamlı orman işçilerinin oranıtısı.

Altındaki iki ülke karşılaştırma amacıyla verilmiş bulunmaktadır.

Devamlı işçi oranı yukarıki şekilde ülkeler geliştikçe artarken, sayıları mutlak anlamda azalmaktadır.

Ülkeler	1960 yılı	1968 yılı
Almanya	100	57
İsveç	100	68
Finlandiya	100	58
İspanya	100	73
Madagaskar	100	151

Tablo - 3. Devamlı işçi sayılarının gelişimi (1960=100).

İlk bakışta gelişmiş ülkelerdeki bu durumlara özenerek devamlı işçi statüsünün yaygınlaştırılması olumlu gibi görülebilir. Aynen İTET tekniklere karşı duyulan eğilim burada da yürürlükte olabilir. Ancak böyle bir karar aşamasında ormancılık sektöründe yapılacak tercihlere ve giderek ülkenin kalkınma amaç ve stratejisine, karar vericiler sıkı sıkıya bağımlı olmalıdırlar. Yani bir kere İTET lere öncelik sağlamak, bu yol-

la «işlendirmeyi» ve bununla beraber «gayri safi milli hasıla» düzeyini arttırmak seçeneği seçilmişse, arkasından devamlı işçi statüsünü yeğlemede de bağımlılık gelmektedir. Zira bu tercihler nedeniyle toprak tasarruf edici yolda kapital entansitesi artacak ve mevcut hasat, ulaştırma, depolama v.s. teknikleri hemen hemen aynı kalacaktır. Bu tekniklerin aynı kalması varsayımı altında yıl boyunca çeşitli işlemler eskisi gibi belirli sürelerle yığılacaktır. Mevcut teknoloji düzeyinde bile kesim sürütme işini ağaçlandırmacıya; yol yapımını sürütmeceye; istif ve yükleme işini fidancıya bırakamayacağımızı kabul edersek bu beceri konularında yıl boyunca devamlı iş verme olanağı olmayacağı ortaya çıkar. Üstelik TTET'lerde (tür değişimi, genetik önlemler, koruma - mücadeler, kayıpları azaltıcı önlemler, gençleştirme - ağaçlandırma, bakım - aralama, toprak koruma, yoğun hizmet yönetimine dönük yöntemler, artıkların değerlendirilmesi, gübreleme...) ayrı ayrı beceri ve eğitim isteyen tekniklerden oluşmaktadır. Böyle olunca uzmanlaşma doğmakta dolayısıyla aynı beceri konularında yıl boyunca devamlı iş arz etmek gereği ortaya çıkmaktadır. Daha özetle yatırım türleri devamlı işçiliğin uygulanabileceği iş kollarını ve yoğunluğunu dikte edecektir.

İster İTET'lere geçilsin ister TTET'lere başvurusun her iki olgu da sermaye yoğunluğu arttıran olgulardır. Eldeki yatırım olanaklarının daha ileri teknikler için kullanılması buna bağımlı olarak yeni becerileri, yeni meslek ve iş kollarını gerektirir. İnsana yatırımı, başka bir deyişle işçinin bu beceri ve meslek bölümleri için hazırlanmasını gerektirir. Birçok ekonomistin belirttiği gibi bu da bir çeşit yatırımdır. Eğitim sonunda ayrı beceriler için ortaya konan işgücü artık birbirinden ayrıcalıkları olan üretim faktörleri gibidir.

İlkel üretim teknikleri için sözkonusu olmayan bu durum tekniğin ilerlemesi ile kendini daha çok hissettirmektedir. Üretim teknikleri ilerledikçe eğitim ve arkasından belli beceriler için uzmanlaşma geldiğine göre devamlı olarak işlendirmenin ön şartı bu elemanlara becerilerine ilişkin devamlı iş verebilme olanağının yaratılmasıdır. Kısaca üretim faktörünün firma içinde tam işlendirilmesi demek olan bu ilkenin ormancılık çalışmalarında sağlanmama halinde devamlı orman işçiliği statüsüne bağlanmamak gerekir.

SOSYAL GÜVENCE VE DEVAMLILIK ORMAN İŞÇİLİĞİ

Elimizdeki hukuki yapıya göre % 65 yoğunlukta ormancılık çalışmalarını gerçekleştiren ve birim fiyatı yöntemi ile işlendirdiğimiz orman işçileri kesiminin sosyal güvenceye kavuşturulmamış olduğunu belirtmiş-

tik. Bu, gerçekten son çalışmalar sırasında da sürdürülen bir yanlışlıktır, eksikliklerdir.

Geriye kalan ve ücret aktine belirli süreler için bağlanarak gündelik alan orman işçilerinin ise sosyal güvencesi işlendirilme sürelerine bağlı da olsa çözüme kavuşturulmuş kabul edilebilir.

Ancak önceleri belirlendiği gibi orman içi ve bitişliği köylerde çiftçilik - geçimlik kesim - gündelikli orman işçiliği - birim fiatla orman işçiliği gibi dörtlü bir işlendirme sistemi bulunduğu için gündelikle çalışma dışında (özellikle mevsimlik işsizler için) yapılan bir orman işçiliği (birim fiyat yöntemiyle) sosyal güvencenin kazanılmasında sigortalık süresi hesabına katılamayacaktır. Öyleyse geçici süre gündelikle çalışanlar için de sosyal güvence zannedildiği ölçüde gerçekleşemeyecektir. Bütün bu sakıncaları önlemek üzere;

a) Birim fiat yöntemiyle ücretlendirilen orman işçilerinin BAĞ - KUR kapsamı içine alınması gerekir.

b) BAĞ - KUR ve SOSYAL SİGORTALAR KURUMU'nun kalkınma plânlarında da öngörüldüğü gibi tek organizasyon haline getirilmesi zorunludur.

c) Bir başka alternatif, işgücü başına verimi düşürmeyecek bir ücretlendirme yöntemine uygun olarak kesim, sürütme, motorlu ulaştırma, yükleme, boşaltma... gibi işlerin gündelikle gördürülmesi olabilir.

Kamu kuruluşlarını, devlet işletmelerini bekleyen en kolay fakat ekonomi dışı sosyal güvence verme yolu devamlı işçi kadroları yaratıp bunları doldurmaktır. Bu seçenek ekonomi dışıdır, bugünkü haliyle maliyet artışları getirecektir, çünkü işgücünün firma içinde tam işlendirilmesi henüz sağlanmamıştır. Kolaydır, zira bir kere devamlılık ve gündelikli çalışma statüsü yaratılınca pek çok iş hukuku ve sosyal güvence konuları gerçekten sadelik kazanmaktadır.

Sosyal güvence yönünden konuya bakıldığında, alınacak bir dizi etkin önlem dururken devamlı işçilik statüsünü çare olarak görmenin sakıncaları ortaya çıkmaktadır.

Devamlı işçi statüsü şimdilik çok kısıtlı olarak uygulanabilecek bir statü olarak görülmektedir. Sosyal güvencenin gerçekleştirilmesinde ilk adım *işlendirme* düzeyinin artırılması olup ikinci aşama *işlendirmede süreklilik* sağlamaktır. Bunların gerçekleştirilmesinde de, ekonomik amaç-

lar için önerdiğimiz, TTET'lerin uygulanması ve ormancılık çalışmalarının yıl içine yayılması çare olarak görülmektedir. Bir adım daha gerilere giderek bu iki koşulun gerçekleştirilebilmesi için firma ölçeklerinin (yahut üretim düzeylerinin) düşürülmemesi koşulu gelmektedir. Ancak, böylece belirli bir çok ormancılık çalışmasının ölçek etkisinden de yararlanılarak bütün yıl işverme olanağı doğabilir.

Yalnız sadece son sıralarda elde edilen bazı izlenimler, yaygınlaştırma ve arkasından eğitim ve verim artışına temel teşkil edebilecek kadar hayati olan işletme büyüklüğü ve toplu üretim gereklerine tamamen karşıt bir yaklaşım içinde bulunulduğunu göstermektedir *).

ORMANCILIK ÇALIŞMALARININ YIL İÇİNDE YAYGINLAŞTIRILMASI

Orman işletmelerindeki çalışmaların yıl içine dengeli bir biçimde yayılabilmesi için;

- a) Yol şebekelerinin tamamlanması ve her mevsim ulaşımaya elverişli hale getirilmesi,
- b) Orman işçilerinin ücret sistemlerinin her türlü hava hallerini ve mahrumiyeti kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmesi,
- c) Orman işçilerinin elverişsiz koşullarda da sağlık ve güvence içinde çalışabilmelerine ilişkin donatımın sağlanması (beslenme, barınma, giyim, emniyet ulaşım...),
- d) Ormancılık çalışmalarının ölçeklerini küçülten etkilerin ortadan kaldırılması,
- e) İlk dönemde işgücüne birden çok amaçlı beceriler vermek üzere eğitim plânlarının hazırlanması akla gelen önlemler olmaktadır.

Yukarıki önlemlerin her birinin birer yatırım konusu olduğu görülmektedir. Bu yatırım olanaklarını elde etmek ve uygulamak noktalarında aşırı ümitlere kapılmamak gerekir. Buna ek olarak yapısı gereği yıl içine yayılamayacak ormancılık çalışmaları da sayılabilir (Ağaçlandırma, fidanlık, ormanların imarı... gibi). O halde yıl içine yaygın-

*) 1) Mersin Orman İşletmesi sınırları içindeyken Tarsus İşletmesinin

2) Karabük Orman İşletmesi bünyesinde iken Eskipazar Orman İşletmelerinin kurulması hatırlanmalıdır.

laştırma sırasında bir çok kısıtlayıcı faktörle karşılaşılacak demektir. Bu durum işgücünün eğitimini de kısıtlayıcı bir etkidir. Çünkü belli ileri teknikler için eğitilmiş ve beceri kazandırılmış işgücünün etkin biçimde çalıştırılması da yaygınlaştırmanın başarısına bağlıdır.

İŞGÜCÜNÜN EĞİTİMİ

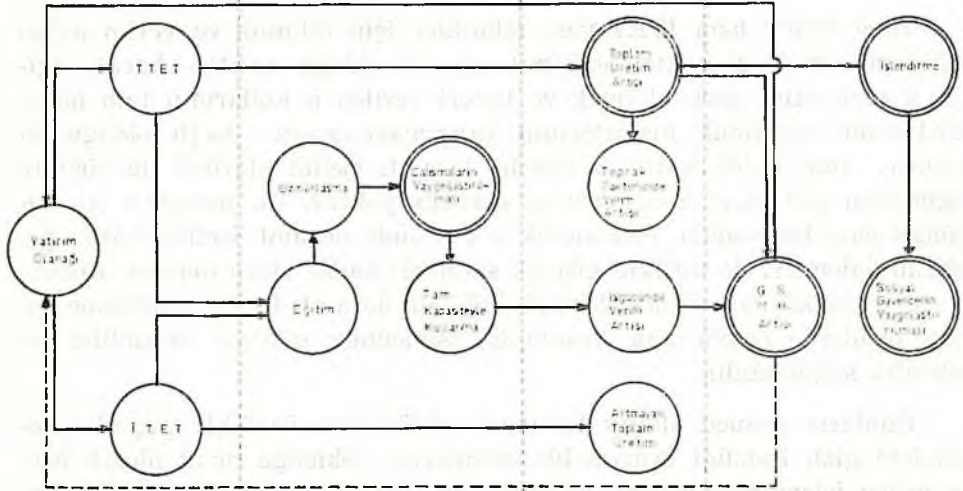
Hem TTET hem İTET yeni teknikler için etkinlik ve verim artışı sağlamak üzere gerçekten eğitimin gerekli olduğu açıktır. Ancak, eğitimin maliyetini geri ödetmek ve beceri verilen iş kollarının tam işlendirilmesini sağlamak hususlarının yaygınlaştırmaya bağlı olduğu da açıktır. Aksi halde karar vericinin devamlı işçilik statüsü ile birlikte işgücünün eğitimine karar verme olanağı yoktur. Bu demektir ki bugünkü yapı karşısında, ormancılık sektöründe devamlı işçilik statüsüne, eğitim önlemleri ile birlikte gitmek sanıldığı kadar etkin olamaz. Ancak, gine bu günkü yapı içinde düşünüldüğünde devamlı işçilik statüsüne asgari ölçülerde başvurmak koşuluyla, işgücünün eğitimi, verimlilik ve etkinlik sağlayabilir.

Bunların sonucu olarak tarımsal sektörde ve özellikle geçimlik kesimdeki gizli işsizliği ormancılık işlemlerine sokmağa mani olmak üzere geçici işlendirme verimli ve ucuz yol olarak görünmektedir. Bu koşul altında da eğitim söz konusu olabilir ve başarılı şekilde etkinlik için kullanılabilir. Böylece işgücünün iş bulduğu kesimlere akabilmesi de sağlanır. İşte bu noktada TTET'ler ormancılık sektöründen iş alanların sayısı veyahut işlendirilme sürelerini arttırıcı etki yapacaktır. Bir başka deyişle daha çok işlendirme dolayısıyla sosyal güvencenin yaygınlaştırılması amacı sağlanabilecektir. Hem böylece toplam ürün düzeyi (GSMH), işgücü tasarruf edici tekniklerin uygulanmasının aksine aynı kalmayarak yükselecektir.

Görülüyor ki orman köylüsü, ormancılık çalışmaları, tarım sektörü, endüstri sektörü girift ilişkiler içinde bulunmakta ve bir sistem oluşturmaktadır. Elimizdeki olanakları şu ya da bu yönde kullanmak mümkündür. Yapılacak bir etki ülkenin tümünü ilgilendiren sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçların kimi olumlu kimi olumsuz yönde gerçekleşebilmektedir. Olumlu sonuçların çoğaltılması ve bunun koşullarının ortaya konması gereklidir.

Yalnızca belli koşullarla bir araya getirilebilecek müdahalelerin kopuk bir biçimde ve yan yana önerilmesi, aralarındaki ilişkinin ortaya

konmaması eksiklidir. Örneğin bir taraftan mekanizasyonu önerip diğer taraftan ormanlarımız üzerindeki sosyo - ekonomik baskıyı azaltıcı önerilere yer vermek, ya da bir yandan milli gelirin artmasını isterken öte yandan toprak kültürlerindeki yatırım çeşitlerini ayırmaksızın öneriler getirmek çelişkili noktaları bir arada sunmak demektir.

Varsayımlar: 1) Firma ölçekleri değişmemektedir
2) TTET, İTET etresi yaratılmaktadır

Sunduğumuz şemada konu edindiğimiz sistemin çalışması özetlenmiş bulunmaktadır: Ormanlık sektörüne ayrılmış yatırım olanaklarının TTET'ye yahut İTET'ye ayrılması seçenekleri bulunmaktadır. TTET toplam ürün yani, GSMH artışını getirecektir. Oysa, İTET'de bu olgu meydana gelmeyecektir. (Pek çok halde olduğu gibi burada da TTET'nin işgücünden tasarrufa; İTET'nin de toprak tasarrufuna etken olmadığı varsayılmıştır). Her iki tür yatırım için de temel, bu teknolojilerin en verimli (yahut ucuz) şekilde uygulanmasıdır. Bunu işgücünün eğitimi sağlayabilir. Eğitim ise uzmanlaşmayı getirmektedir. Bu noktadan verimlilik amacına ulaşmak üzere çalışmaların yaygınlaştırılması ve dolayısıyla üretim faktörünün tam kapasite ile işlendirilmesi kaçınılmaz önlemlerdir. Bu öneriler yerine getirildiğinde hem TTET hem İTET'lerde işgücünün verimi artar, ancak toplam üretimin arttığı TTET ler için verim atışı amacı yanı sıra GSMH artışı da ilk dönemde olur. Toplam üretim artışı yoluyla işlendirme artarak buna bağlı bir şekilde sosyal güvence de yaygınlaştırılabilir.

Verim artışı yahut ucuzluk sağlanarak GSMH'ya her iki tür teknolojinin de olumlu katkı yapacağı düşünülebilir. Meselâ mekanizasyon yoluyla sağlanacak bir verimlilik artışı sonucunda sermaye birikimi oluşacağı ve bu birikimin işlendirmeyi sağlayacak yatırımlara olanak vereceği söylenebilir. Yalnız daha önce de bir ölçüde değinildiği gibi gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ve bu arada ülkemizde İTET yahut kapital-yoğun tekniklerle ortaya çıkan sermaye birikimlerinin işsizliği azaltacak kadar yeterli olmadığı bir gerçektir. Toplam üretimi arttırmak yoluyla GSMH'yı çoğaltmak daha yüksek düzeylerde sermaye birikimini gerçekleştirmektedir^{*}). Ayrıca bu şekilde doğrudan işlendirme ve sosyal güvenceyi yaygınlaştırma amaçları gerçekleştirilmektedir.

Her iki tür teknik için ortak olan eğitim, organizasyon (yaygınlaştırma), uzmanlaşma gibi «yeni faktörler» ekonomik gelişmenin hemen daima en az % 50 sini gerçekleştirmişlerdir. Bu sayılan faktörlere bağlı olan verimlilik artışı büyüme hızının en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Ü L K E L E R

Ekonomik Gelişmedeki Çeşitli katkılar	Ü L K E L E R			
	Japonya	Batı Avrupa	Batı Almanya	A.B.D.
Toplam Ekonomik büyüme	100	100	100	100
Emeğin katkısı	12,9	16,7	18,7	33,3
Sermayenin katkısı	26,7	18,8	19,8	24,2
Verimin katkısı	60,4	64,6	61,5	42,4

Tablo - 4. Ekonomik gelişmedeki katkıların oran olarak önemleri.

Ancak, büyüme (GSMH'nin artışı) nin bağlı olduğu etkenlerin önemleri ile bu büyümenin işsizliği önlemeğe yetip yetmediği sorunları ayrı sorunlardır. Öteki yandan hem TTET ve İTET için verimliliği arttırmak bu açıdan gereklidir.

S O N U Ç

İşlendirme - sosyal güvenceyi yayma - GSMH'nin artması gibi üçlü bir amacın gerçekleştirilmesinin eldeki sermayenin TTET ye dönüştürülmesine ve yeni tekniklerin en verimli (yahut en ucuz) şekilde uygu-

* Bu durumu kanıtlamak amacıyla yazının sonunda bir ek sunulmaktadır.

lanmasına bağlı olduğu, sistemin baskın özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır. Karar verilen tekniklerin en verimli şekilde uygulanması ise ormancılık çalışmalarının yıl içine yayılmasına bağlıdır. Toplam üretimi arttırıcı teknikleri en az yanılı ile seçmek ve tüm işleri yaygınlaştırmaya çalışmak her halde makro düzeyde ormancılık sektörüne düşen en önemli görev olmaktadır. Bunların aksine İTET 'yi sayılan amaçlarla bağdaştırmaya pek olanak yoktur.

Ek olarak sosyal güvencenin yeterince ormancılık sektörüne yayılabilmesi bir takım hukuki önlemlerin alınmasını da gerektirmektedir.

Yaygınlaştırma temeli gerçekleşmeksizin devamlı işçi statüsüne hız vermek ekonomik olmaktan uzaktır.

E K

Bu ekte İTET ve TTET'lerden ikisinin parasal yönden karşılaştırılması yapılmakta, Antalya Orman Bölge Başmüdürlüğünün işletmelerine ilişkin değerlerden yararlanılarak bir örnek verilmektedir. 1975 değerleri esas alınmakla birlikte Başmüdürlüğün yıllık üretimini hesaplayabilmek için 1973, 1974, 1975 yıllarının genel ortalaması alınmıştır.

Buna göre yıllık kullanacak odun üretimi Başmüdürlük düzeyinde 358657 m³ tür. Gine 1975 rakkamlarına göre kullanacak odun fiyatı (piyasa + pazarlıkla satışlardan) 530 TL. ve sürütme gideri 40 TL/m³ tür.

Kataloglardan çıkarılan ve Orman Bakanlığı yetkililerinden alınan bilgilere göre, İTET'lerden olan, *tamburlu traktörle bölmeden çıkarma* tekniği için çeşitli giderler şöyledir:

1 — Tambur ekipmanlı traktör (75000+150000)	225000 TL
2 — Bakım - onarım giderleri/Yıl (Makine bedelinin %5 'i)	11250 »
3 — Akaryakıt ve yağ giderleri (1000 saat üzerinden)	32500 »
4 — Operatör giderleri/yıl	54000 »
5 — Yardımcı işçi giderleri/yıl	24000 »

Böyle bir traktörün 300 - 350 metreden günlük sürütme kapasitesi 30 m³ tür. Amortisman süresi ise yılda 1000 iş saati üzerinden 10 yıl yani 10000 iş saatidir.

İŞGÜCÜ TASARRUFUNA AİT HESAPLAMALAR

a) Yılda 1000 iş saatlik çalışma süresi üzerinden:

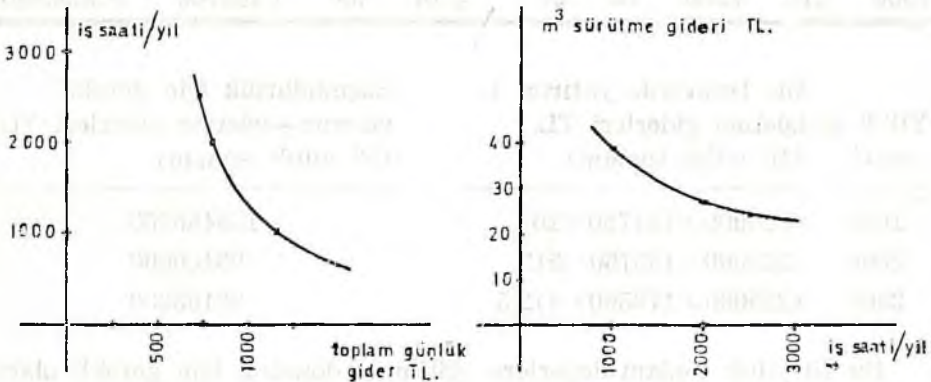
Yukarıda verilen rakkamlara göre traktörün işletme giderleri 121750 TL/yıl ve amortisman giderleri 22500 TL/yıl olduğundan toplam giderler 144250 TL/yıl olmakta, saatteki gider 144,25 TL ve *günlük toplam gider* ise 1154 TL bulunmaktadır. 30 m³ lük günlük kapasite temel alın-
diğında 38,5 TL/m³ sürütme giderleri hesaplanmaktadır.

b) Yılda 2000 işsaatlik çalışma süresi üzerinden:

Bakım - onarım, operatör ve yardımcı işçi giderleri değişmez gider türünden olup toplamı 89250 TL/yıldır. 2000 iş saatine bağlı olarak 250 işgünü temel alınınca, yaklaşık 357 TL değişmez giderler; 260 TL yakıt ve yağ giderleri ve 180 TL amortisman giderleri olmak üzere *günlük toplam gider* 797 TL hesaplanır. Buna bağlı sürütme gideri yaklaşık 27 TL/m³ tür.

c) Yılda 2500 iş saatlik çalışma süresi üzerinden:

Değişmez giderler 286 TL.; yakıt ve yağ giderleri 260 TL.; amortisman giderleri 180 TL. olmak üzere *günlük toplam gider* 726 TL. olmakta ve karşılığında 24 TL/m³ sürütme gideri hesaplanmaktadır (Şekil - 1 ve 2).

Antalya Orman Bölge Başmüdürlüğünün yıllık ortalama 358657 m³ lük üretiminin tümüyle sürütülmek isteneceği varsayımı ile, yukarıdaki üç alternatif için gerekli traktör sayısı bulunabilir:

Yıllık iş saati	Yılda işgünü	Yıllık kapasite m ³	Gerekli Traktör Ad.
1000	125	3750	96
2000	250	7500	48
2500	312	9360	38

Ayrıca aşağıdaki tablolardan her üç şık için, Başmüdürlük düzeyinde, ileri teknoloji den dolayı sözkonusu olabilecek olumlu yahut olumsuz yıllık farklar ve bu farkları elde etmek üzere yapılacak 10 yıllık toplam harcamalar görülebilir.

Bir traktör ekibi için yıllık iş saati süreleri	Bir traktör için yıllık iş günleri sayısı	Bir traktörün yıllık kapasitesi m ³	Eski teknik için sürütme giderleri/m ³	Traktörle sürütmede gider/m ³	Teknikler arasındaki gider farkı TL/m ³ ±	Başmüdürlük için gerekli traktör sayısı	Bir traktörün sağladığı gider farkı TL ± yılda	Tüm traktörlerin sağladığı gider farkı TL ± yılda
1000	125	3750	40	38,5	+1,5	96	+ 5625	+ 540000
2000	250	7500	40	27	+13	48	+ 97500	+4680000
2500	312	9360	40	24	+16	38	+149760	+5690880

Yıllık iş saati	Bir traktörde yatırım + işletme giderleri TL. (10 yıllık toplam)	Başmüdürlük için gerekli yatırım + işletme giderleri TL (10 yıllık toplam)
1000	225000 + 121750 × 10)	138480000
2000	(225000 + 153750 × 5) 2	95400000
2500	(225000 + 170500 × 4) 2,5	86165000

Bu 10 yıllık toplam değerlere eğitim ve donatım için gerekli olabilecek harcamalar ekli değildir. Rakamlar, toplam üretimin her türlü koşul içinde sürütülmesini sağlayacak önlemler alınmışcasına hesaplanmıştır. Yılda 2500 iş saatlik çalışma süresi gerçeklere pek uymamaktadır. Zira bakım - onarım süreleri ve hava hallerinin doğuracağı kısıtlamalar

üstelik işlerin tüm yıla yayılmasını aksatan diğer yapısal etkiler hiç bir zaman 2500 iş saati/yıl seçeneğine olanak vermez kanısındayız.

Başmüdürlük düzeyinde gerekli olacak yatırım ve işletme giderleri toplamı 10 yıllık bir para akışını temsil etmektedir. O nedenle tüm rakamlar 10 yıl temeline çevrilmiştir.

ALTERNATİF KULLANIM

İTET yerine TTET'lerden biri olan ağaçlandırma ele alınabilir. Bu Başmüdürlük içinde değişik düzeylerde ağaçlandırma (sun'i) giderleri ile karşılaşılmakla beraber 1975 lerdeki en az ve en çok değerlerin ortalaması olarak 6000 TL/ha. seçilmiştir.

a) Kızılcam, II. Bonitet ve 70 yıl idare süresi için hesaplama:

Böyle bir meşçerenin hektarından 121 m³ kullanacak odun alınabilir (10, s. 54). Kullanacak odunun fiyatı ise 530 TL/m³ dolayındadır. Yukarıdaki üç şıkkın paralelinde, gerekli olan 10 yıllık parasal kaynağın ağaçlandırmaya yöneltmesi ile, sırasıyla 138480000 : 6000=23080 ha. ; 95400000 : 6000=15900 ha. ; 86165000 : 6000=14361 ha. ağaçlandırma olanağı doğacaktır. Neticesinde ise

23080 × 121 = 2792680 m ³ kullanacak odun ve	1480120400 TL.
15900 × 121 = 1923900 m ³ » » »	1019667000 TL.
14361 × 121 = 1736681 m ³ » » »	920440930 TL.

gelir elde edilir. 70 yılda elde edilen bu gelirlerin yıllık ortalamaları ise 21144580 TL. ; 14560700 TL. ; 13149156 TL. dir. Kuşkusuz bu rakamlar, elde edilecek meşçerelerin normal servete sahip olması kaydı ile, Başmüdürlük düzeyindeki yıllık GSMH artışlarını vermektedir.

b) Kızılcam, II. Bonitet ve 40 yıl idare süresi için hesaplamalar:

Aynı tür bir tahmin 40 yıllık idare süresi için yapılırsa durum biraz değişik olacaktır. II. Bonitet için hektarda, normal servete sahip bir meşçerede 66 m³ kullanacak odun hesaplanmıştır (10, s. 54). Bu kez;

23080 × 66 = 1523280 m ³ kullanacak odun ve	807338400 TL.
15900 × 66 = 1049400 m ³ » » »	556182000 TL.
14361 × 66 = 947826 m ³ » » »	502347780 TL.

gelir elde edilebilir. 40 yılda elde edilen bu gelirin yıllık ortalamaları Başmüdürlük düzeyinde 20183460 TL. ; 13904500 TL. ; 12558694 TL. dir.

Bu hesaplamalar homojen koşullu daha dar alanlarda ve başka ağaçlandırma giderleri, kullanacak odun fiyatları, ekipman tipleri için de tekrarlanabilir. Ancak görülmektedir ki 10 yıllık süre içinde İTET 'lerden biri için bu Başmüdürlük düzeyinde gerekli olabilecek kaynaklar bu kere TTET 'lere harcanmakla çok farklı ölçülerde geri dönmektedir. TTET 'lerin işlendirme ve sosyal güvenceyi yayma etkileri bir an için gözetilmese bile, *şimdiki koşullarda* sadece tüm ekonomiye eklenen GSMH katkısı ve bunların gelir yaratma etkileri dolayısıyla yeğlenmesi gereklidir.

FAYDALANILAN ESERLER

1 — BAŞARI, Orhan	:	1965. Sosyal Sigortalar Mevzuatı.
2 — ÇAĞLAR, Yücel	:	1975. Orman İşçiliğinde Sosyal Güvenlik, Orman Mühendisliği Dergisi, Mayıs 1975.
3 — ÇOBANOĞLU, Bekir	:	1971. Produktivite, Ekonomik Kalkınma ve Plânlama İlişkileri, MPM Verimlilik Dergisi, C. I, sayı 1.
4 — DİNÇAY, Erbay	:	1974. Birim Fıat Uygulamasının Yetersizlikleri, Orman Mühendisliği Dergisi, Aralık 1974.
5 — D.P.T.	:	1971. D.P.T. Yayın No. DPT: 1071 - SPD 233.
6 — DURUÖZ, Erol -
YALÇIN Anıl -
CELÂL Çoban	:	1976. Orman Köylüsünün Ormanlık Kesiminde ve Orman Bölge Başmüdürlüklerindeki Kentlerde İşlendirilmesi Olanakları, Ormanlık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Bülten Serisi No. 79.
7 — EKİN, Nusret	:	1971. Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik.
8 — GERAY, Cevat	:	1974. Köye Yönelik Çalışmalar, TODAİE Yayını No. 139.
9 — GERAY, Uçkun	:	1971. Üretim Tekniği ve Düşündükleri, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, C. XXI, Sayı I.
10 — GERAY, Uçkun	:	1975. Ormanlıkta Gerçek Tarife Bedeli ve Bunun İşletmenin Entansitesini Tayin Hususunda Bir Kriter Olarak Kullanılması Üzerine Araştırmalar. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, C. XXIV, Sayı II.

- 11 — GÖKÇEN, Ahmet : 1974. Teknoloji Tercihinin İşletmelerin İstihdam Politikalarına Etkileri, İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 33, No. 1 - 4.
- 12 — GÖKÇEN, Ahmet : 1974. Türkiye'de İstihdam Politikası, İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 33, No. 1 - 4.
- 13 — GÜRTAN, Hayati : 1974. Dağlık ve Sarp Arazili Ormanlarda Bölmeden Çıkarma İşlerinde Uğranılan Kayıpların Saptanması ve Bu İşlerin Rasyonalizasyonu Üzerine Araştırmalar, TBTA, Proje No. TOAG/81.
- 14 — HIÇ, Mükerrrem : 1970. Büyüme Teorileri ve Azgelişmiş Ekonomiler, İktisat Fakültesi Yayını No. 285.
- 15 — KAZGAN, Gülten : 1966. Tarım Ekonomisi ve İktisadi Gelişme, İktisat Fakültesi Yayını No. 199.
- 16 — M.P.M. : 1970. İş Değerlendirme Semineri, MPM Yayını No. 86.
- 17 — M.P.M. : 1975. Gelişmekte Olan Ülkelere Teknoloji Transferi, MPM Yayını, Non. 171.
- 18 — M.P.M. : 1975. Kalkınma Stratejisi ve Verimlilik Sempozyumu, MPM Yayınları No. 189.
- 19 — Ministère de L'agriculture, Direction Générale du Génie Rural et de L'Hydrolique Agricole : 1959. La Rentabilité des Investissements de Génie Rural, Seminaire Sancerre.
- 20 — ORMAN Bakanlığı : 1976. Orman Bakanlığı Çalışmaları, Sıra No. 29, Seri No. 4.
- 21 — ORMAN Bakanlığı : 1977. Orman Bakanlığı Çalışmaları, Sıra No. 21, Seri No. 2
- 22 — ORMAN - Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, 1 No. lu Etüd Plân Proje Heyeti. : 1973. Antalya Orman Başmüdürlüğü Bucak Orman İşletmesi Orman Köyleri Genel Raporu.
- 23 — ÖZDÖNMEZ, Metin : 1976. Türkiye'de Orman İşçiliği ve Sorunları, Henüz Basılmamıştır.
- 24 — TALAS, Cahit : 1972. Sosyal Ekonomi II, A.Ü.S.B.F. Yayını No. 337.
- 25 — TANILKAN, Tuncer : 1971. Eğitim ve Prodüktivite, MPM Verimlilik Dergisi, C. I, Sayı 1.
- 26 — TAYANÇ, Tunç : 1972. Tarımsal Tekniklerin Seçimi, MPM Verimlilik Dergisi, C. I, Sayı 2.
- 27 — SOYCAN, Celâl : 1975. Orman Köyleri ve Orman İşçileri, Orman Mühendisliği Dergisi, Temmuz 1975.